

ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Från "Fred med jorden", Elin Wägner-sällskapets hösthely på St Sigfrids folkhögskola den 22-23 sept 1990 har vi samlat några av deltagarnas anteckningar och referat. Vi börjar med en personligt färgad redogörelse för intryck och upplevelser under hela konferensen och därefter följer referat från föreläsningar och diskussioner gjorda av olika skribenter.

Från pennan i handen på en minoritetsrepresentant - en subjektiv betraktelse:

Reser ner från Stockholm till Berg under fredagen. Ösregn. Funderar i bilen över - just det ja: bilen. Har lite dåligt samvete för att jag inte tog tåget. Bekvämligheten vinner ofta över idealen i sanningens namn.

Solen skiner, till och med värmer, och sinnet blir ljus. En bra start på dagen! Fortsättningen blir heller inte sämre av Stefan Edmans utmärkta inledning till seminariet. Hur orkar karln? Halvsjuk - direkt från SAP-kongressens fajtande och nederlag, utan det rimliga behovet av sömn tillgodosett - sprudlar han ändå av entusiasm och engagemang. Just nu är uppenbarligen EG-frågan en av hans hjärtesaker. Visst ska vi gå med i EG! Argumenten radas upp, han visar på tavlan:

- Det nya Europa måste garantera en rättvis ekonomi
- Kulturell mångfald
- Inte en fästning mot tredje världen
- Permanenta former för säkerhet i Europa
- Gemensam kamp mot miljöförstöring

Där står vidare uppräknat en rad skilda och förskräckande uppgifter om olika miljöhot - flera redan alarmerande, andra förväntade bli till följd av den ökade tillväxten:

- 15% av barrskogen i (gamla) Västtyskland lider av en 25-60%-ig barrförlust
- Ännu värre är tillståndet i (gamla) DDR och Polen - 40%

Jag ryggar inför tanken på hur det ska bli när alla i östländerna ställer självklara krav på att få tillgodogöra sig samma standard som vi har. Inte bara i östländerna för övrigt! Kanske är det vi som borde dra ner på vår standard, möta u-länderna på halva vägen? Förmodligen ett icke politiskt gångbart alternativ, som det heter.

Stefan bedyrar att han inte älskar EG men ser det som pragmatiskt och i viss mån som en moralisk plikt att Sverige ansluter sig. "Det måste vara bättre att vi får möjligheter att påverka ett oundvikligt skeende inifrån, än att vi bara slår oss för bröstet i självgodhet. EG och ekonomin är bistra realiteter hur gärna vi än önskade annat!"

Vi har också en moralisk skyldighet att dela med oss av våra erfarenheter och attityder. Någon påpekar : "det är inte säkert man är så värst intresserad att dela våra erfarenheter". Också en aspekt och Stefan nickar instämmande. Sant, vi ska inte tro att vi alltid är bäst på allt. Det finns fler länder med strängare och bättre miljökrav än de vi har! Han vidhåller dock sina ståndpunkter. Mötet svarar med en avvaktande hållning, EG-frågan är sannernligen ett känsligt och brännande kapitel!

Kanske inte av hjärtat, men med huvudet, är jag böjd att hålla med Stefan. Säger dock inget lite fejt. När jag ser mig runt räknar jag hastigt till ca 35 deltagare. Sex män! Jag befinner mig helt klart i en minoritet alltså. Varför, kan man undra och jag gör det också. Varför skulle detta seminarium vara en kvinnoangelägenhet?

Eftermiddag. Lena Trojer inleder med sitt föredrag om den manliga vetenskapssynen, eller som man också kan uttrycka det, patriarkatets inverkan på naturvetenskapens väsen. Hon talar om Darwins evolutionslära och därmed följande hierarkiska synsätt på naturen. Sa hon förresten, att han lånade idéer från det dåtida engelska samhällsskicket?

Hon talar vidare om kvinnans förmåga - eller kanske snarare mannens oförmåga - att se komplexiteten i livets alla mysterier. Hon talar om Barbara Mc Clintock, om skolans tendensiösa och förenklade läroböcker och om mannens härskarmanér.

Jag funderar över det ofrånkomliga faktum, att den teknokratiska livshållningen har varit ytterst destruktiv för miljön och inneburit en rovdrift på naturen, men samtidigt, är mannens förmenta förkärlek att betvinga och behärska naturen bara ett ondskefullt uttryck? En dåraktig drift styrd av hormoner eller en illvillig strävan efter makt och pengar? Ingen kan allvarligt förneka att vi också fått ett oändligt mycket bekvämare liv och slipper att räkna och frukta de dåliga åren, slipper svälta. Vi har faktiskt en tekniskt avancerad sjukvård att vara glada över. Är mannen verklig mera hänsynslös än kvinnan? Kan det vara så enkelt? Jag känner mig villrådig och tvehågsen inför dessa svåra frågor och ser ingen given lösning, ser inte den klara analysen, inte det uttalade svaret. Ingen tes eller antites.

Jag väcks ur mina funderingar av den fascinerande historien om "Barumkvinnan" i sin äggformade grav. Hon som vilat i sjutusen år och därefter möts av ödet att av vetenskapsmännen bli betraktad som en manlig fiskare. Trots allt blev han en hon till slut, när någon kom på den ljusa idén att undersöka bäckenbenen! Lena utvecklar vidare en av Elin Wägners många tankar, en tanke som för mig låter central - i motsats till det allmänt omfattade synsättet (av män i alla fall) att "den starke vinner" så menade EW att livet uppehålls genom vård av de svagare. Låter fint!

Cindy de Wit tar vid och berättar om så otäcka saker som kemiska och biologiska vapen. Ett förskräckligt resultat av det manliga hierarkiska tänkandet!? Jag undrar igen om alla konflikter, alla krig, blir otänkbara i ett matriarkat. Eller hur skulle det se ut? Man kan ju inte komma ifrån att militärer är män. De flesta vapenforskare likaså. Och de som styr. De som planerar o s v.

Alla eventuella frågor lämnas till söndagens övningar. Istället överläts nu ordet åt KF Bernanders röst och böckerna i en frikostig donation till hans varsamma händer. Försynt, men med stor stolthet och mycket kunnigt, berättar han historier och fakta om alla dessa böcker. Lyfter fram särskilt intressanta och vackra band, som bl a Flory Gate egenhändigt bundit in.

Middag. Vi består en god vegetarisk paj men dessförinnan också andlig spis. Några ungdomar från musiklinjen på skolan framför med stor bravur sin musik i kamp mot en i matsalen fullständigt hopplös akustik. Jag slås av den starka kopplingen mellan musik och natur, ande och materia - det egentliga temat för vårt seminarium. Jag tror att musiken i bästa fall kan beskriva många av de känslor som under dagen kanske inte helt lyckats formas i ord.

Nu kommer också skratten och runt vårt bord enas vi om vikten av att kunna skratta. Åt sig själv och inte minst åt det ibland absurda allvaret. Det känns så befriande! Flory Gates lågmälda men laddade betraktelse över det ekologiska jordbruket blir till en grandios avslutning på den fullspäckade dagen. Ömt och kärleksfullt liksom smeker hon ödmjukt myllan med sina ord, sina insikter sprungna ur ett långt liv och ett stort naturinseende. Sin livserfarenhet. När jag sent omsider kommer i säng surrar mitt huvud av alla tankar. Det har varit en intensiv dag att ta avsked från!

Söndag morgon, det regnar och är kallt och kulet. Trots det känner jag mig på gott humör. Dagen inleds med gruppdiskussioner, jag är ensam man i min grupp. Första punkten för diskussion är: Hur skulle en ekonomisk utveckling se ut om naturen och kvinnorna fick besluta?

Jag blir osäker på om jag alls ska yttra mig och beslutar mig för att bara lyssna. Fegt igen? Kanske. Många har synpunkter, det är inte svårt att få igång en debatt. Ganska snart tycker jag mig märka en tendens, en stor villrådighet. Alla vill så väl, vill nå förändring, men hur? Kvinnlig teknik mot manlig dito. Natura-hushållning kontra det högteknologiska jordbruket. Historia mot framtid. Frågorna stöts och blöts - alla lyssnar och många nickar ibland instämmande.

Den rådande osäkerheten är givetvis ofrånkomlig. Ett är dock säkert tänker jag - män skuile ha diskuterat på ett helt annat sätt. Möjligen lika villrådigt men absolut inte lika ödmjukt, inte lika förutsättningslöst. Vi återsamlas och jämför synpunkter. Enas om mycket, skiljer oss åt om annat. En slutsats som ändå förs fram är att vi kanske inte ska tala så mycket om manligt och kvinnligt utan hellre om mänskligt. Låter trösterikt i mina öron!

Under högmässan sätter jag mig i Elin Wägner-rummet och funderar. Jag funderar vidare över den stora kvinnodominansen på seminariet. Inser det nyttiga i att plötsligt vara en i en utsatt minoritet - vara den aparta representanten vars åsikter verkligen ifrågasätts. Det är en märklig känsla när alla ens invanda och beprövade argument, egentligen de i samhället gängse rådande (de manliga alltså) i ett slag ställs på huvudet.

Nu närmar sig seminariet sitt slut men först presenterar Birgitta Onsell sin idé om en bok, en syntes av andlig och jordisk kärlek. Om jag rätt förstått hennes sak vill hon samla in och sammanställa tankar om livet - både vertikalt och horisontellt, så att säga. Där ska rymmas dikter, sentenser om det outgrundliga i livets mysterier och aforismer svävande i kraftfältet mellan Gud fader och Moder jord. En bok om vördnad inför livet helt enkelt.

Som allra sista punkt intervjuar Marianne Enge helgens centralfigur - förutom Elin Wägner förstås - Flory Gate. Det blir en intervju som till största delen handlar om Florys relation till Elin. Glimtar ur Elins händelserika liv serveras oss tack vare Florys utomordentligt goda minne. Elin var uppenbarligen en spännande person att känna, men säkert inte så lätt att leva bredvid!

Nöjda efter en minnesrik helg går vi slutligen mot matsalen för att inta helgens sista måltid. Där blir mycket eftersnack och många adjö. Adresser byts med nya vänner. Telefonsamtal utlovas. Så skiljs vi åt och far åt olika håll, var och en med nya tankar som spirar. Upplevelser som ska bearbetas, argument som ska prövas.

Jo, jag vill gärna vara med nästa gång också om jag kan och får!
(Ulf Hellzenius)

Patriarkatets sagobok, lärobok och instrumentmanual - så kallade
Lena Trojer sin föreläsning som hon inledde med ett citat ur Väckarklocka: "En tid lät vi lura oss att tro att världen var ett maskineri, som hålles igång av en motor, men så var det inte alls(...) Världen är en levande organism som hålls igång av ett hjärta(...) Männens kamp för herraväldet på jorden har gått jämsides med deras kamp med herraväldet över kvinnan. Segern måste vara en dubbelseger för att bli fullständig. Den blev så fullständig att hela jämviktsförhållandet på jorden rubbades."

Det var 1941 Elin Wägner skrev detta och i dag finner vi samma tankar enligt LT i kvinnoforskningens analyser och de håller på att bli allt aktuella som analysredskap för feministiska naturvetare. Feministisk vetenskapskritik har flera gånger konstaterat hur vår verklighetssyn är sammanvävd med till synes objektiva kunskaper från laborationer, institutioner etc. Då är det viktigt att anlägga ett könsperspektiv.

Darwins evolutionslära är ett bra exempel - inte främst för att den slår fast kvinnans underlägsenhet och att den manliga styrkan gynnats av det naturliga urvalet. Nej, LT berörde också de hierarkiska mönster som utvecklingsläran applicerat såväl på människor som på hela växt- och djurvärlden. Som motpol till detta ville hon lyfta fram alla levande organismers komplexitet.

Patriarkatets lärobok ville LT kalla alla läroböcker i matematik, fysik och kemi som funnits och finns på våra gymnasier och högskolor. Böcker, som sägs innehålla objektiva sanningar grundade på fria och obundna forskningsresultat - helt utan värderingar. I dag försöker man inte längre dölja dessa resultat beroende av företagsvärldens pengar - runt högskolorna trängs forskarbyar med mer eller mindre stark anknytning till industrin och dess vinstintressen.

LT menade att ett grundläggande drag inom naturvetenskapen är härskarideologin, som fick sitt stora genombrott under 1500- och 1600-talens vetenskapliga revolution. De militära intressena när det gäller naturvetenskapens utnyttjande är stora. Elin Wägner skrev i Väckarklocka: "Huvudlinjen, som strävar mot herraväldet över jorden, är det som måste brytas, så visst som det är den, som för till kvinnornas maktlöshet och våldets maktställning(...) Om kvinnorna genom sin frånvaro varit med och format världens öden sådana de nu ter sig, måste de med sin närvaro, sitt återinträde, omforma världens öden."

Barbara Mc Clintock har i sina arbeten ställt upp icke-hierarkiska teorier som motpol till evolutionslärans värderande karaktär. Dessa teorier poängterar samspelets absoluta nödvändighet för förståelsen av komplexa genetiska fenomen.

Materia har undan för undan reducerats till summan av allt mindre delar. Av kunskapen om detta har skapats teknologi, som kan yttra sig i oerhört resurskrävande instrumentanläggningar, som till exempel partikelacceleratorer. LT ansåg att den kunskap som fysikernas val av metoder och resultatuttolkning lett fram till mest används i destruktivt syfte. Goda konstruktiva syften, bl a för medicinskt bruk, utgör en mycket liten del av kunskapernas ekonomiska värde. Skulle samma teknologi ha utvecklats om teorierna utformats av människor med andra värderingsgrunder än det västerländska patriarkatets?

Vår kunskap om arvsmassan används bl a för att göra syntetiska gener. Här har förädlingstekniken för jordbrukets växter stora intressen. Men det ekologiska konsekvensmedvetandet i dessa moderna odlingssystem verkar vara minimalt, enligt LT. Däremot är de ekonomiska intressena starka eftersom förädlingsindustrin och industrin för kemiska bekämpningsmedel har samma ägare. Denna koppling är särskilt förödande för tredje världens länder, där kvinnornas sedan generationer nedärvda kunskap om odling slås ut av moderna genmanipulerade grödor.

Elin Wägner skrev: "Jorden är inte skapad av människohänder. Men människohänder har slagit under sig jorden. Och dock låter jorden sig ej ägas. Om den missbrukas lider den och upphör att ge. Varje generation mottager ett arv och måste undvika att genom hänsynslös förskottsuttagning av värden inkräkta därpå."

Elin Wägner talade också om att "jordmånen måste bearbetas innan idéerna kan komma." LT undrade slutligen med anknytning till detta om det inte nu är dags för kvinnorna att utifrån sin världsbild bereda jordmånen för ny kunskap och därmed en ny teknologi. (Marianne Höök)

Cindy de Wit föreläste sedan på temat "Makt över naturen" mot bakgrund av huvudtemat "Fred med jorden. Hon berättade om hur hon personligen kommit att intressera sig för dessa frågor och för Elin Wagners visioner. Hon informerade om härskartekniker och härskarmedel i form av användning, forskning och utveckling av kemiska och biologiska stridsmedel.

När CdW kom till Sverige från USA gjorde hon en undersökning av kvinnans historia och läste som första svenska bok Väckarklocka. Här fann hon sammankopplade intressen som hon mött hos Virginia Wolf och Rachel Carsson, såsom intresse för kvinnorörelsen, fredsrörelsen och miljöförstörelsen. Visionen om en bättre värld och möjligheten att komma därhän går via kunskaper om äldre samhällssystem och nutida förlopp. Krig är miljöförstörelse på flera plan. En orsak till krig är patriarkal härskarkraft. Vart har den lett oss nu? Vi har bl a fått nya vapen, t ex biologiska och kemiska stridsmedel. De biologiska är levande organismer, bakterier och virus, som kan orsaka död eller sjukdom hos människor, djur och växter. Hit hör också toxiner, gifter som produceras av levande organismer.

De kemiska stridsmedlen är kemikalier i fast eller flytande form, t ex nervgas och senapsgas. De började användas under första världskriget och efter kriget fortsatte utvecklingen. Det "stora" kriget övergick i det "lilla" i och med upptäckten av bekämpningsmedel mot ogräs och svamp, vilket utvecklades till en kamp mot naturen. Genevekonventionen 1925 förbjuder dess användning men tillåter forskning, utveckling och produktion. Idag diskuteras att även detta ska förbjudas.

De biologiska stridsmedlen utvecklades under andra världskriget. Japan använde sådana mot Kina och Hitler hade vissa planer på det. Men med de biologiska stridsmedlen är det svårt att skydda den egna armén. På 70-talet kom man överens om att bara använda biologiska stridsmedel för defensivt bruk och idag har intresset mer och mer förskjutits mot genteknikens militära tillämpningsmöjligheter.

Man kan se arvsmassan som ett jättebibliotek med information om våra egenskaper, där allt levande har samma språk. I forskningsprojektet "Hugo" sker en kartläggning av våra 100 000 gener. Det finns liknande projekt för växter och djur. Med kunskaper om hur man ändrar i dessa gener öppnar sig oändliga möjligheter till nya mediciner likaväl som till biologiska stridsmedel. Spänningen mellan stora nationer underlättar kapprustningen och driver på forskningen, liksom spänningen mellan i- och u-länder. Irak är ett exempel på ett u-land utan insyn, välutrustat med olika stridsmedel.

Utslagning av jordbruket, speciellt lämpligt i u-länder, är en trolig åtgärd med biologiska stridsmedel liksom utslagning av ekosystem. Avlövningsen av Vietnam är fortfarande ett problem och myggor i Asien är resistent mot DDT. Man kan genom krigföring mot naturen slå ut människan.

Vi var alla mycket tagna av CdW:s kunskaper och tog tacksamt emot hennes avslutande förslag för fortsatta studier i ämnet: Development dialogue (om bioteknik och genteknik), Patricia Hynes, The recurring silent spring samt Vandana Shiva, Staying alive. Women, ecology and development.
(Kerstin Nöre)

Från gruppdiskussionerna redovisades bl a följande:

I vår grupp hade vi Flory Gate med oss och därför var det givet att Jordfrågan kom att dominera. Hon sa: Utgångspunkten är jorden och djuren. Vad som är nödvändigt är odling i samklang med jordens förmåga och näringsbalans. Humus är den levande förbindelsen, ja tom symbiosen mellan jorden och växten. Den har skadats och utarmats genom storskaligt och ensidigt jordbruk. Det tar tid att bota, men det går.

Om gömd och glömd kunskap talade vi också. Birgitta Onsell påminde om att häxprocesserna tog död på mycken gammal kvinnokunskap och flera deltagare beklagade att de själva inte kunde vidarebefordra någon överlevnadskunskap till sina barn och barnbarn. Ett sådant återförande och återupprättande av kunskap och värderingar t ex genom skolan är viktigt och nödvändigt. Kanske skulle kvinnoorganisationerna vara påtryckare?

På frågan till Flory vad hon skulle göra om hon fick bestämma komsvaret prompt: "Industrins överskotts pengar skulle gå till jordbruket." Eftersom Flory f n tyvärr inte får bestämma diskute-

rade vi vidare vad som kunde göras och enades om att det vansinniga resursslöseriet måste upphöra, kanske med hjälp av konsumentmakt. De asiatiska kvinnor som gömde undan och sådde på undanskymda platser små påsar av eget ris i stället för att använda storföretagens framexperimenterade enhetliga sorter visar att man kan kämpa emot. Samma framtidstro på den egna kunskapen finns hos glesbygskvinnor i Sverige som startar kooperativ med förädling och tillverkning av naturens gåvor i form av svamp och bär. Eftersom vi tyckte att vi nog borde ta krafttag så enades vi till slut om ATT AVSKAFFA PENNINGHUSHALLNINGEN. Det är nog möjligt att det kunde räcka med att göra något åt räntan, men det här såg liksom stiligare ut.

(Margit Jonsson)

I grupp 4 kom samtalet främst att handla om begreppen manligt och kvinnligt. Har de täckning i verkligheten eller ej, frågade vi oss. Vi enades om att mansdominansen är stor bland samhällets makthavare, man behöver bara titta på TV för att konstatera det. De väljer ut ur sina flotta bilar och uttalar sig kärvt och manligt innan de försvinner in till förhandlingar och sammanträden, i näringsliv och politik. Att redan barnen visar samma mönster, talade vi också om. Pojkarna tar för sig och dominerar över flickorna från dagis och genom hela skolsystemet. Männerna borde ta mer aktiv del i barnens uppfostran - men hur ska de hinna med det, de ska ju gå på sammanträden och konferenser?

Men män och kvinnor är ju också olika, påpekades det. Vi har faktiskt olika uppgifter för själva livets uppehållande och fortbestånd. Det betyder dock inte att vi självklart ska ha olika mycket att säga till om i samhället!

Så gjorde vi ett försök att komma in på frågan om hur en ekonomisk utveckling skulle se ut om kvinnor fick bestämma. Den gängse innebörden: vinning, tillväxt, förbättrade materiella villkor, representerar den ett manligt synsätt? Jo, om man granskar mäns och kvinnors spontana intressen finner man nog det.

Om vi kvinnor haft makten, dvs den totala dominansen, utan att behöva ta oss in i en manlig maktapparat och spela på männens villkor, hade vi då prioriterat så materiella mål, som männen gör?

Nej, vi kom fram till att kvinnor skulle satsa på andra saker, såsom bilar med inbyggd säkerhet och miljövänlighet och kanske strunta i fart och lyx. Kvinnor skulle rita andra slags hus, som skolor för barnens bästa i stället för flotta bankpalats och konferenshotell. En kvinnlig politisk dominans skulle på samma sätt innebära satsningar på "kvinnofrågor" som sjukvård och barn-tillsyn snarare än på försvaret eller bilismen.

Grupp 4 snuddade bara vid de givna frågorna men vi var inte särskilt ledsna för det - vi hade ett roligt och givande samtal!
(Birgitta Lindblom)